

ARVIDI, ANDREAS, SCHELENIUS, JOACHIM,
VOGELIUS

Disputatio de natura mathesios quam
.... In regia Academiâ Gustavianâ
Adolphinâ, quæ Dorpati Livonorum...
subjicit M. Joachimus Schelenius,...
respondente Andrea Arvidi
Stregnensi,... In Auditorio Maj

1645

EOD - Miljoner böcker bara en knapptryckning bort. I mer än 12 europeiska länder!

Tack för att du väljer EOD!

Europeiska bibliotek har miljontals böcker från 1400- till 1900-talet i sina samlingar. Alla dessa böcker går nu att få som e-böcker – de är bara ett musklick bort. Sök i katalogen från något av biblioteken i eBooks on Demand- nätverket (EOD) och beställ boken som e-bok – tillgängligt från hela världen, 24 timmar per dag och 7 dagar i veckan. Boken digitaliseras och blir tillgänglig för dig som e-bok.

EOD bokens fördelar!

- Få samma utseende och känsla som med originalet!
  - Använd ditt standardprogram för att läsa boken på skärmen, zooma och navigera genom boken.
  - *Sök:** Använd fulltextsökning för enskilda fraser.
  - *Klipp & klistra:** Kopiera bilder och delar av texten till andra applikationer (t.ex. ordbehandlingsprogram).
- *Ej tillgängligt i varje e-bok.

Villkor för användning

Genom att använda EOD-tjänsten accepterar du de villkor som ställs av biblioteket som äger den aktuella boken.

- Villkor för användning: <https://books2ebooks.eu/csp/sv/nls/sv/agb.html>

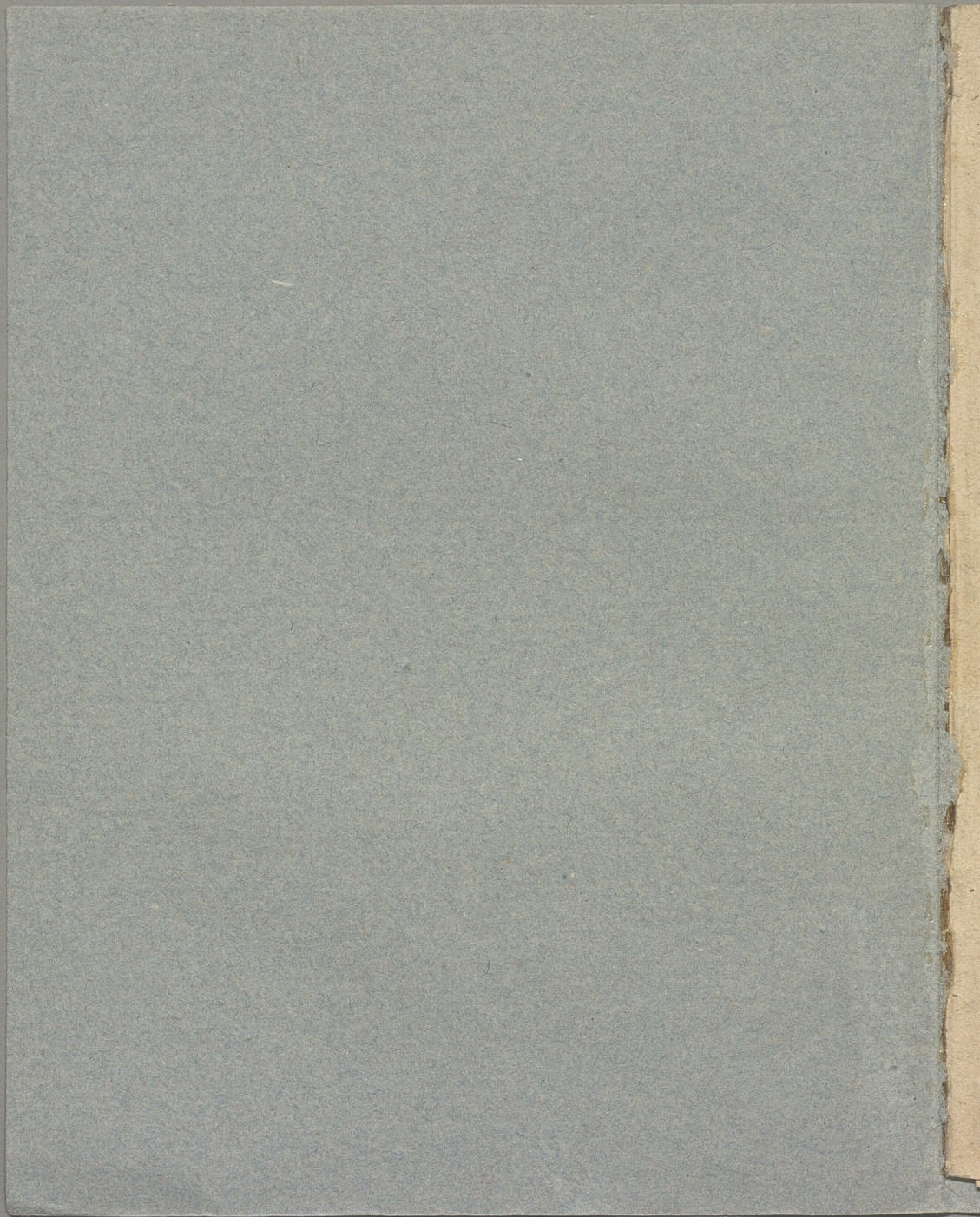
Fler e-böcker

Redan nu erbjuder 40 bibliotek från 12 europeiska länder denna service. Sök böcker tillgängliga för den här tjänsten: <https://search.books2ebooks.eu>
Mer information finns tillgängliga via <https://books2ebooks.eu> boken.

ARVIDA, A

1880 Dec
F. J. Lu.
Dorpat
810

DISPUTATIO
De
NATURA
MATHESIOS

Quam

Annunte Divinâ Gratiâ

*In Regia Academiâ GUSTAVIANâ ADOL-
PHINâ, quæ Dorpati Livonorum est ad Embeccam publicæ
ventilationi subiectis*

M. JOACHIMUS SCHELENIUS,
Inferiorum Mathematicum Professor P.

Respondente

ANDREA ARVIDI STREGNENSI,
Sudermanniâ Sveco.

*In Auditorio Majori ad diem 27. Septemb.
horis à 7. matutinis.*

Dorpati Livonorum.
Imprimebat JOHANNES VOGELIUS, Academiae Typogr.

Anno M DC XLV.

Thesis 1.

Aturam Matheseos, bono cum Deo paucis proposituri, distinctè perpendemus ejusdem partim *uocem*, partim *rem uoce significatam*.

2.

Vocem explicat derivatio, varia significatio, & aequipollens appellatio.

3.

Quoad *derivationem*: Mathesis deducitur à πὸ μαθηῶν, à discendo; Sensu alieniore quidem juxta Platonicos & Pythagoreos, quasi hæc doctrina maximè promoveat reminiscentiam istius scientiæ, quâ anima, antequam corpus informaret, à Deo imbuta fuit. Sensu autem saniore, quod Mathesis omnium primo sit exculpta, & studio dignissima.

4.

Quoad *variã significationem*, accipitur 1. *generaliter & abusivè*, pro omni eo, quod sub cognitionem humanam cadit. Atq; sic ambitu suo comprehendit non tantum scientias, sed etiam Artes tam Liberales quàm Mechanicas. 2. *synecdochicè*, ut sæpè notet partem quandam Matheseos specialem. 3. *proprie* pro complexu disciplinarum circa Quantitatem occupatarum. Et hæc ultima significatio hujus est loci.

5.

Quoad *aequipollentem appellationem*; Hæ disciplinæ vocantur vel nomine substantivo *Μαθηματικά*, vel nomine adje-

adjectivo *μαθηματικῆ*, ut subintelligatur *Ἐπιστήμη & Μάθημα* una scilicet *ἀριθμητική*, auscultationes Mathematicæ.

6.

Fuit Nomen: *Rem* declarat ejus tùm *constitutio*, tùm *divisio*.

7.

Constituuntur autem Mathesis vel *in momento primo*; ubi inquiritur ejusdem *existentia & essentia*: vel *in momento secundo*.

8.

Existentia Matheseos spectatur vel *absolute*, quod revera detur aliqua de *Quantitate scientia*; vel *relate*, quod sit annumeranda *Philosophiæ partibus*.

9.

Existentiam absolute sumptam probat (1.) ejus *objectum*. Ubi cunq; enim, datur *objectum* *Disciplinæ*, ibi etiam necessario concedenda est *Disciplina*. Quippè *Disciplina* nihil aliud est quam *objecti sui coram mente representatio*. (2.) *Nomen concretum*: Hoc enim cùm detur, utiq; dabitur etiam *abstractum*, per quod *Mathematicus* est id, quod est.

10.

Existentiam *Matheseos relate* consideratam, verificat 1. *ratio objecti*. Datur enim hic *objectum Philosophicum*, ad quod requiritur ut sit 1. *Ens reale*, 2. *naturali lumine cognoscibile*: Cur igitur non daretur etiam *disciplina Philosophica* illud pertractans? 2. *Conditio subiecti*. *Intellectus* enim noster etiam *cognitione Quantitatis* est perficiendus.

11.

Essentiam *Matheseos* explicat cùm *definitio tùm causarum investigatio*.

12.

Definitio talis est: *Mathesis est scientia Quantitatem, quatenus terminata est, contemplans.*

13. In

13.

In quâ Definitione I. *Genus* ponitur *scientia*, videlicet strictè sic dicta. Etenim in Mathesi præter ista tria ad scientiam requisita, nempe *Objectum*, *Principia* & *Affectiones*; dantur etiam duo scientiæ adjuncta, utpote *Evidentia*, & *Certitudo* maxima.

14.

Evidentia Matheseos indè constat, quod circa res sensibus objectas versetur, ita tamen, ut *Quantitatem* à materiâ, cui immersa est, mente præscindat.

15.

Certitudo autem Matheseos tanta est, ut *Demonstrationes* ejus in dubium vocare nemo possit, nisi quis contra sensum disputare velit.

16.

Cum igitur omnibus veræ Scientiæ & requisitis & adjunctis gaudeat Mathesis, meritò Scientia salutatur. Et quidem scientia non partialis, sed totalis, eaq; composita.

17.

II. *Differentia* desumitur 1. *obliquè* à sine significato per participium contemplans. Finis enim Matheseos est contemplari *Quantitatem*, & in contemplatione subsistere. 2. *Directè ab objecto*, partim *materiali*, partim *formali*.

18.

Materiale objectum, seu res substrata, est *Quantitas*; *Formale* seu modus considerandi, insinuatür cæteris verbis *quatenus terminata est*.

19.

Per hoc formale consideratio *Quantitatis* discriminetur ab aliis disciplinis Philosophicis. Quamvis enim de *Quantitate* agat *Metaphysica*, *Physica* & *Mathematica*; *Metaphysica* tamen *Quantitatem* considerat sub ratione

extensionis, Physica sub ratione affectionis; at M̄thesis
sub ratione terminationis.

20.

Et sic breviter expedita est Definitio, Succedunt *causa*,
quæ sunt vel *externa*, ut efficiens & finis; vel *interna* ut Ma-
teria & Forma.

21.

Efficiens causa Matheseos alia est *prima*, nempe Deus,
fons & author omnis boni: alia *secunda* & quidem Mathe-
seos tum constituendæ, tum addiscendæ.

22.

Efficiens causa secunda Matheseos *disciplinariet* constitu-
endæ, in *genere* fuerunt homines ex afflatu Divino apti na-
ti ad inveniendas disciplinas Mathematicas. In *specie* com-
memorantur Euclides, Archimedes & Ptolomæus.

23.

Euclides, non insignis ille Mechanicus Megarensis,
Socratis discipulus; sed Mathematicus, qui floruit tem-
pore Ptolomæi primi, statim post Alexandrum M. Regis
Ægypti; excelluit potissimum in Arithmetica atq; Geo-
metriâ, prout Elementa ejus testantur.

24.

Archimedes excelluit in Musica, Opticâ, Staticâ &
Mechanicâ. Vixit Syracusis, & expugnatâ à Marcello ur-
be Anno ante Christum natum 210. lines in Musæo du-
cens, ac dicens: *Noli meos turbare circulos*: à gregario mili-
te hastâ trajectus, miserè periit, relictis paucis saltem mo-
numentis, iisq; ferè obscuris.

25.

Ptolomæus (cognomine Pelusinus à patriâ, & Ale-
xandrinus à loco habitationis & observationum) floruit
sub Hadriano Imperatore Anno post Christum natum 117.
circi-

circiter. Excelluit in Astronomiâ & Geographiâ, primusq; omnium Planetarum motus in certas tabulas coëgit, fixarumq; ab invicem distantias invenit.

26.

Efficiens causa secunda Matheseos *habitualiter acquirenda* est 1. *Naturalis aptitudo*, quæ requirit ingenium Melancholico-Cholericum, ubi vim inventionis cholera acuit; melancholia vero per firmam impressionem phantasmata sistit, eorumq; speculationem non interruptit,

2. *Viva vox & ocularis demonstratio*. Viva enim vox altius penetrat, & muti Præceptores videlicet libri plerumq; sunt intricati: Et oculus inventionis ac discendi magister.

3. *Continua diligentia & exercitatio*, quæ tritum illud cultoribus Matheseos semper in mentem revocat: *Aut non incipe, aut non interrompe.*

27.

Finis Matheseos *ultimatus* est gloria Dei: *Subordinatus internus* est solida Quantitatis cognitio: *externus* est usus varius & insignis, in omni disciplinarum genere.

28.

Materia Matheseos 1. *In quâ*, aliàs subjectum est intellectus humanus theoreticus. 2. *circa quam* sive objectum, est Quantitas terminata, partim præcisa sive abstracta; partim contracta in continuam & discretam.

29.

Forma consistit in aggregatione disciplinarum Mathematicarum, quatenus omnes circa Quantitatis principia & affectiones occupantur, & sic unitatem aliqualem adipiscuntur.

30.

Mathesis in momento secundo consideranda est tum *absolute* in affectionibus suis: tum *relatè* in ordine ad Encyclopadiam Philosophicam.

31.

31.

Affectiones Matheseos sunt vel *communes*; quæ Mathesi simul cum aliis disciplinis conveniunt: vel *proprie*, quæ solum Mathesin afficiunt.

32.

Communes aliæ sunt *prima*, ut Unitas, Veritas, Bonitas & Perfectio: Aliæ *oriæ* ut Antiquitas, Necessitas, Dignitas.

33.

Unitas hic intenditur non tam indivisionis, quam aggregationis, quæ plures partes specie distinctæ in unam scientiam ordine congeruntur.

34.

Veritas Mathesi convenit respectu conceptus tum obiectivi, tum formalis. Non tantum enim *Quantitas* est æternæ veritatis, ita ut se nunquam aliter habere possit; Verum etiam tanquam *Ens* intellectui representatur. Omne *Ens* autem est verum.

35.

Bonitas attribuitur Mathesi partim *absolute*; quia in se bona est. Naturam enim suam appetitum movet: Partim *relative*, quia per omnes status vitæ humanæ, adeoque latissime utilitates suas diffundit.

36.

Perfectio datur in Mathesi si spectetur in ideam & abstractam, non materialiter & concretam. Etenim in ideam sive essentiam suam perfecta est Mathesis & ratione graduum & ratione partium: In subiecto autem quando hæret, imperfectionem subit.

37.

Antiquitas Matheseos tanta est, ut Josephus lib. 1. Antiquit. Judaic. cap. 3. referat liberos Sethi eam duabus tabulis alteri lapideæ, alteri lateritiæ insculpsisse. Quin & Sacra
Scri.

Scriptura testatur, Caini filios exstruxisse urbes, instrumentaq; Musica invenisse; quod sine Matheſeos cognitione fieri non potuit. 38.

Necessitas Matheſeos alia est *absoluta*, quâ cognitionem veri promovet ad perficiendum intellectum: alia *conditionata*, quâ Matheſis ingenium acuit, & facit ad commodius pertractandas Facultates superiores, & reliquas disciplinas omnes. 39.

Dignitas Matheſeos patet ex objecto. Occupatur enim circa Quantitatem; quæ non pendet à materia singulari, sed semper est eadem & abstractè consideratur. Patet etiam ex adjunctâ certitudine. Quippè Matheſis firmissimis demonstrationibus animum ita constringit, ut nullus dubitationi locus relinquatur. 40.

Hactenus *Affectiones* communes: *Propria* sunt quod Matheſis verè sit divina, certissima, jucundissima, studio dignissima, amplissima, atq; utilissima. 41.

Divina est Matheſis; quia continet res perpetuò & immutabiliter veras, easq; considerat non in concreto, sed in abstracto. Silentio enim involvo Platonis assertum, quo Divinam dixit Matheſin propterea, quod Deus animas, à corporis contubernio separatas, illam doceret. 42.

Certissima dicitur Matheſis i. *ratione objecti*, quod est æternæ veritatis, nec unquam aliter se habere potest, Non enim controversiis adeo implicatur & fit perplexa Matheſis, uti aliæ Philosophiæ partes; Sed simplici veritate gaudet. Dubia verò si quæ circa objectum ejus occurrunt, ad alias disciplinas potius remittenda sunt. E. g. Astronomia considerat cælum quatenus mobile motu quanto. Hic dis-

disquiritur: Utrum motus solitariè cœlo, an verò etiam Terræ conveniat? Decisio hujus Quæstionis non ex Astro-
nomiâ, sed ex Physica petenda est. Physica enim cœlum
& terram tanquam species corporum naturalium consi-
derat; affectiones igitur illorum nempe vel motum vel
quietem, etiam verificare tenetur.

2. *Ratione subjecti*; quia certam omnino & solidam
cognitionem in animo parit. Etenim non probabilibus
rationibus innititur; sed demonstrationes sumit ex prin-
cipiis natura notis. 43.

Jucundissima est Mathesis, quia 1. contemplatur, quo-
modo

Pondere, mensurâ, numero DEUS omnia fecit;
Et 2. expedita admirandorum apotelesmatum & miracu-
lorum Mathematicorum effectione mirum quantam vo-
luptatem conciliat: ut quando Architas ligneam colum-
bam volatilem fecit; quando per inventionem Archime-
dis Hiero Tyrannus tam vastæ molis navigium, ut univer-
sa Syracusanorum multitudo illud collectis simul viribus
trahere non posset, solus subduxit. &c.

44.
Studio dignissima est Mathesis, partim *propter objectum*,
quod certissimum est, & æternæ veritatis: partim *propter*
effectum, quia defectum naturalem, puta mentis inscitiam
tollit.

45.
Amplissima est, quia multa continet, adeòq; totum re-
quirit hominem. 46.

Utilissima est Mathesis tum in Facultatibus Superi-
bus; tum in reliquis Philosophiæ partibus & Artibus tam
liberalibus, quàm mechanicis.

47.
Etenim *in Theologiâ* facit ad explicationem plurimo-
rum

rum locorum, ubi agitur de cælo, stellis, regionibus, numeris, mensura, ædificiis, & illorum proportionibus. In *Jurisprudentiâ* controversiarum de limitibus & alluvionibus decisionem suppeditat. In *Medicinâ* tradit ponderum rationes & corporum cœlestium in hæc inferiora influxus: nec non docet Dies Criticos, Annos scansiles sive climactericos tam Hebdomaticos, quàm Enneaticos.

48.

Metaphysica utilis est, dum abstractione Mathematicâ, quæ sit ratione tantum à materia sensili communi, ingenium præparat ad sublimiorem abstractionem *Metaphysicam* quæ est ab omni materiâ secundum rem & rationem simul. *Physica* absq; *Astronomiæ* & *Geographiæ* cognitione, mutila & manca est. *Ethica*, *Politica* & *Oeconomica* præclara monita suggerit; largitur proportionem *Arithmeticam* atq; *Geometricam* in *Justitiâ*; & statu *Rerum publicarum*: ac tradit modum defendendi patrios Lares contra insultus hostium & injurias cœli.

49.

In *Grammaticis* informat sermonem & scriptionem. In *Logicis* acuit ingenium per demonstrationes. In *Oratoriâ*, *Poësi* & *Historicis* annotatione temporum *Chronologicâ* & locorum *Geographicâ* descriptione maximam lucem conciliat. In *Mechanicis* utramq; paginam supplet.

50.

In ordine ad *Encyclopædiam* *Philosophicam* quando consideratur *Mathesis*, comparari potest cum reliquis *Philosophiæ* partibus quoad ordinem naturæ, excellentiæ & doctrinæ.

51.

Quoad ordinem naturæ *Mathesis* ultima est inter habitus theoreticos, quia circa accidens solummodo versatur. Aliæ vero *Disciplinæ* aut circa substantiâ, aut circa abstracta à substantiâ & accidente.

52.

Quoad ordinem excellentiæ certat cum aliis *Disciplinis* theoreticis non ratione objecti, sed demonstrationum evidentiâ & certitudine.

B 2

530

Quoad *ordinem Doctrinae* respectu *inventionis* omnium prima iudicatur: quia *Quantitas* sensibus primò se offert. Ab illis igitur quæ sensui magis obvia fuerunt, inveniendæ *Philosophiæ* inisium factum esse verisimile est. Respectu *acquisitionis* verò statim post disciplinas instrumentales addiscenda est propter facilitatem & præparationem ad alias Disciplinas sublimiores.

Atq; ita fuit constitutio *Matheseos*: restat *divisio*, quæ sumitur à *varietate rùm specierum*; rùm *considerationis* ipsius *Quantitatis*.

Quantitas enim vel *universaliter* & præcisè spectatur, in quantum scilicet *Quantitas* est abstracta à *Quantitate* continua & discreta, ac de eadem demonstrantur quæ & continuæ & discretæ *Quantitati* conveniunt æqualiter: Vel *contractè* in speciebus suis. Ex illa *consideratione* emergit *Mathesis universalis*, ex hac *specialis*.

Quia verò *Quantitatis specialis* duplex est *consideratio*, alia *absoluta* & in se, alia *comparata* per *subjecti* connotationem: Hinc duplicis ordinis partes exurgunt & constituuntur *Discipline*, aliæ *pure*, aliæ *mixtæ*.

Discipline pure sunt, quæ versantur circa *species Quantitatis* in se *consideratas*, & sunt *Quantitatis* vel *discretæ* ut *Arithmetica*; vel *continuæ*, ut *Geometria*.

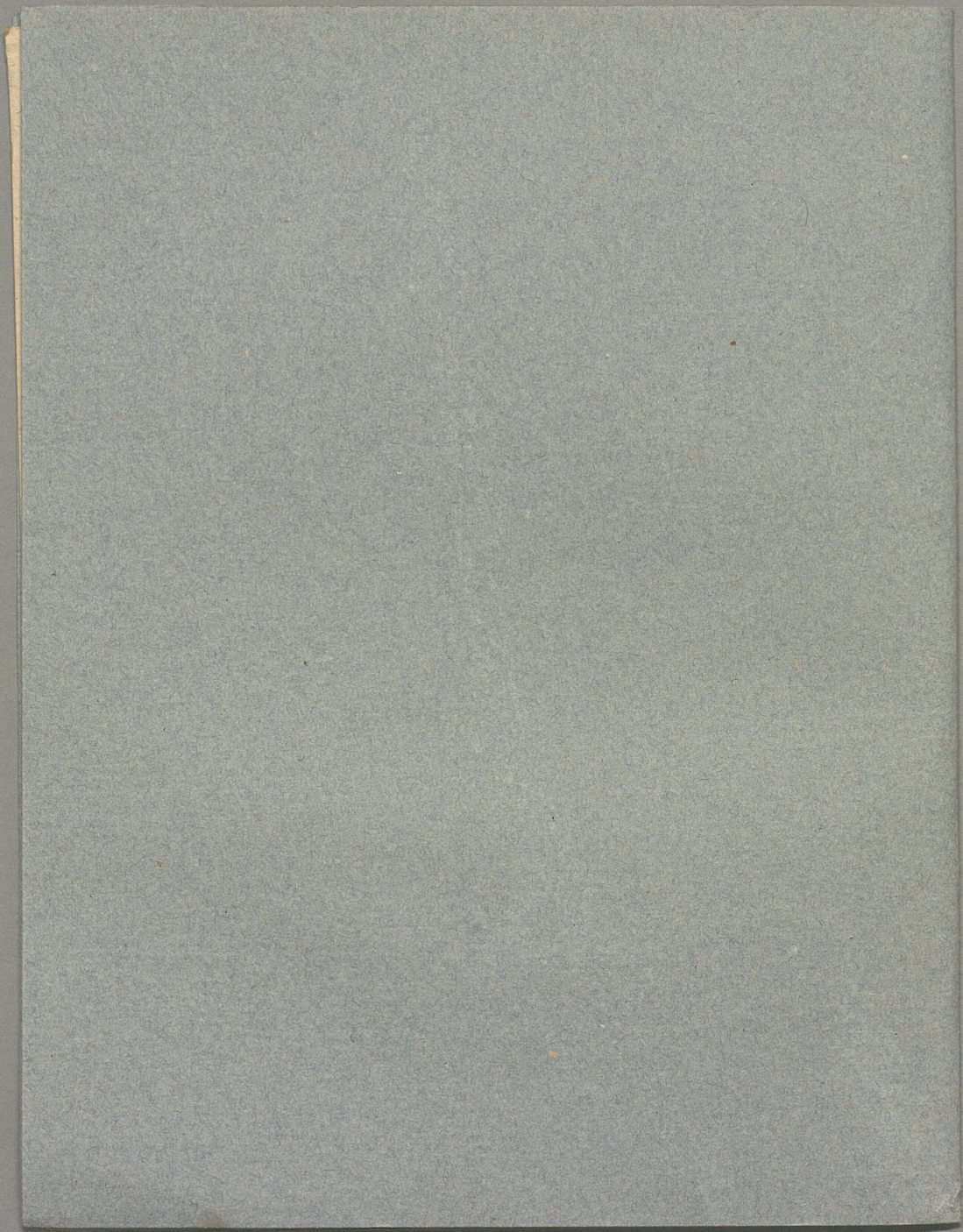
Mixtæ discipline sunt quæ *contemplantur* quidem *Quantitatis species*, attamen *concretas* cum *substantiâ* vel *qualitate sensibili*: & vel *subalternantur puris* vel *non subalternantur*.

Subalternatæ sunt, quæ vel *subjectum integrum superioris* assumunt, vel *partem subjecti* cum *differentia accidentali*. Sic *Numerorum* quatenus *sonorus* est sibi *vendicat Musica*; *Lineam* quatenus *visibilis* est, *Optica*; *Corpus* quatenus *ponderosum*, *Statica*.

Non subalternatæ (quas *speciali nomine mixtas* vocare solent) *contemplantur Quantitatem concretam* cum *corpore* vel *naturali* ut *Astronomia* & *Geographia*, vel *artificiali*, ut *Architectonica*.

TANTUM!

www.books2ebooks.eu